

111 B
190

ΟΝΟΜΑΤΑ

REVUE ONOMASTIQUE

Ετήσια επιστημονική έκδοση της
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΝΟΜΑΤΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
Σεβαστουπόλεως 107, 115 26 Αθήνα

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

στον κορυφαίο Ονοματολόγο

Ιδρυτή και πρώτο Πρόεδρο της Εταιρείας μας

ΓΙΑΝΚΟ Α. ΘΩΜΟΠΟΥΛΟ

ΣΤΕΡΓΙΟΣ Γ. ΣΠΑΝΑΚΗΣ

ΑΝΑΤΥΠΟ

12

ΑΘΗΝΑ

1988

Ο ΤΟΠΩΝΥΜΙΚΟΣ ΠΛΟΥΤΟΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Η Κρήτη είναι από τα λίγα μέρη τού Ελληνικού Χώρου, που κατακτήθηκε τις περισσότερες φορές — ύστερα από αιματηρούς αγώνες αντίστασης — από πολλούς κατακτητές, από τη Ρωμαϊκή εποχή, το 69 π.Χ. μέχρι το 1941, ύστερα από την πρωτότυπη μάχη, τη γνωστή Μάχη τής Κρήτης, όπως είναι γνωστή κατά τών αλεξιπτωτιστών Ναζί.

Όμως κανένας απ' αυτούς δεν άλλαξε το τοπωνυμικό, και μάλιστα τών οικισμών, τής νήσου. Πολλοί από τους σημερινούς οικισμούς διατηρούν χιλιετηρίδες αλώβητα ονόματα προϊστορικών οικισμών, όπως *Τύλισος*, *Θέρισος*, *Αντάνασος*, *Αξός*, *Νιπηδητός*, *Αμνάτος*, *Μάραθος*, *Ζάκαθος*, *Μίθοι*, *Βιάννος*, *Λιγόρτυνος*, *Κάντανος*, *Ζάκρος*, *Κίσαμος* κ.λπ., κ.λπ.

Πολλά τοπωνύμια είναι αρχαία ελληνικά ονόματα, όπως *Βουκολιές*, *Καλλικράτης*, *Ανώγεια*, *Ασκήφου*, *Κρουσώνας*, *Κισσοί*, *Σταλίδα*, *Μέλαμπες*, *Έλος*, *Άρδαχτος*, *Εζάντης*, *Κρούστας*, *Ψυχρό*, *Ζωφόροι*, *Ασκοί*, *Λαμνώνι* κ.λπ.

Άλλα είναι ονόματα αρχαίων πόλεων παραλλαγμένα, αλλά αναγνωρίζονται, όπως *Δράμια* είναι η αρχαία *Υδραμία*, η *Λαμπηνή* από την αρχαία *Λάππα*, *Πρασούς* - *Πραισός*, *Γεράπετρος* - *Ιεράπυτνα*, *Ελούντα* - *Ολούς*, *Ρέθεμνος* - *Ρίθυμνα*, *Ροτάσι* - *Ρυτιασός*, *Νίδα* - *Ίδα* κ.λπ.

Τούς νεότερους χρόνους προστέθηκαν νέοι οικισμοί, που πήραν τα ονόματα τής κάθε εποχής. Στη Ρωμαϊκή περίοδο ανήκουν τα τοπωνύμια *Πόμπια* < *Πομπηία*. Και στην Ιταλία στην περιοχή τής Νοβάρα, υπάρχει οικισμός (*Pombia*), *Στάβιες* (*Stabbia*), *Πραιτώρια*.

Στην περίοδο τής Αραβοκρατίας (828-961) ανήκουν τα: *Αμιράς*, *Ατσιπάδες*, *Ατσιπόπουλο*, *Σαρακήνα*, *Κατσαμπάς*, *Μασταμπάς*, *Αποσελέμι* (*Abu Selim*) και ίσως μερικά άλλα, που πρέπει να ασχοληθεί ειδικός αραβομαθής να τα εξακριβώσει.

Στη Β' Βυζαντινή περίοδο ανήκουν τα τοπωνύμια: *Αρμένοι*, *Βουλγάρω*, *Σκλάβοι*, *Σκλαβοπούλα*, *Σκλαβεροχώρι*, *Βαρβάρω*, *Βαρβάροι*, κ.λπ., οικισμοί που εποίκιστηκαν μετά την ανάκτηση τής Κρήτης από το Νικηφόρο Φωκά το 961, από τούς στρατιώτες, υπηκόους τής Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, που πολέμησαν για την απελευθέρωσή της.

Υπάρχουν όμως και πολλοί άλλοι οικισμοί, που εποίκιστηκαν από Βυζαντινούς οίκους την Α' ή τη Β' Βυζαντινή περίοδο και πήραν το

επώνυμο των οικιστών, όπως *Αδραβάστοι, Δρογγάροι, Μορώνη, Βόιλα, Αρώνη, Σωκαρά, Αμάρι, Μαγκασάς, Στραβοδοξάρι, Φουρφουράς, Νταράτσος, Κασι- δώνη, Μαγαρίτες* κ.λπ.

Εκτός των τοπωνυμίων των οικισμών υπάρχουν χιλιάδες πολλά άλλα προϊστορικά τοπωνύμια, που αναφέρονται στα όρια των περιοχών των αρχαίων πόλεων, που καθορίζονται με τις σχετικές συνθήκες.

Η Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών του Ηρακλείου, έχουσα υπό- ψει της την σπουδαιότητα των τοπωνυμίων, πριν από αρκετά χρόνια, το 1953, απέστειλε εγκύκλιο προς όλα τα σχολεία της Κρήτης, συνοδευόμενη με δελτίο προς συμπλήρωση των τοπωνυμίων της περιοχής του χωρίου των, με το χαρακτηρισμό της τοποθεσίας που αναφέρεται το τοπωνύμιο - ε' αν είναι βουνό, πλαγιά βουνού, ποταμός, ρυάκι κ.λπ. - την ετυμολογία του, αν είναι γνωστή, ιστορικές και άλλες σχετικές πληροφορίες.

Σκοπός της Εταιρίας ήταν να εκδώσει ένα Τοπωνυμικό Λεξικό της Κρήτης. Οι δασκάλοι ανταποκρίθηκαν στην παράκληση της Εταιρίας. Συγκεντρώθηκαν περί τις 30.000 τοπωνύμια, τα οποία εταξινομήθηκαν λεξικογραφικώς και ήδη μπορούν να χρησιμοποιηθούν.

Όμως η εργασία των δασκάλων ασφαλώς δεν είναι πλήρης. Έχουν παραλείψει ίσως αρκετά, ίσως άλλα έχουν αποδοθεί τα ονόματά των λανθασμένω, δεδομένου ότι οι περισσότεροι δάσκαλοι είναι από άλλα χωριά.

Με σκοπό να βεβαιωθεί η ακρίβεια των ονομάτων και η συμπλήρωση παραλειπομένων, έπρεπε συνεργείο από ειδικούς να περιοδεύσει στους οικισμούς. Αυτό όμως δεν έγινε και συνεπώς η έκδοση του Τοπωνυμικού Λεξικού δεν πραγματοποιήθηκε μέχρι σήμερα. Όμως τα συγκεντρωθέντα τοπωνύμια, όπως έχουν, εξυπηρετούν τους ενδιαφερομένους. Ευρίσκονται στην έδρα της Εταιρίας, στο Ιστορικό Μουσείο Κρήτης.

Ειδικά για τα ονόματα των οικισμών της Κρήτης, τελευταία κακοποι- ούνται. Γράφονται στις απογραφές του πληθυσμού, ανάλογα με τις γνώσεις και την αντίληψη του κάθε απογραφέα. Και το χειρότερο, πολλοί ανόητοι και ανιστόρητοι κοινοτάρχες «εξωραϊζουν» τα ονόματα των χωριών των, αλλάσσοντάς τα με απίθανα ονόματα και σβήνουν την ιστορία του ίδιου του χωριού των. Και μάλιστα πολλές φορές κατά σύσταση του ίδιου του υπουργείου των Εσωτερικών, γιατί αγνοεί το ίδιο την ιστορική σημασία των ονομάτων των οικισμών, που για την Κρήτη, αναφέρονται σε συμβό- λαια, κώδικες και λοιπά έγγραφα επτά αιώνων.

Για τη διαφύλαξη των ονομάτων των οικισμών της Κρήτης, που αναφέ- ρονται σε συμβόλαια του 1271 και εξής, όμοια όπως ακούονται και σήμερα, ο υπογράφων το παρόν έχει συγκεντρώσει τα ονόματα των υπαρχόντων, αλλά

και όλων τών άλλων, που έχουν εξαφανισθεί με τούς πολέμους, τούς σεισμούς, τούς λοιμούς και άλλες αφορμές, με κάθε σχετική πληροφορία, που αναφέρεται για τον καθένα οικισμό, σε έγγραφα, απογραφές κ.λπ. τών Αρχείων τής Βενετίας και τού Τουρκικού Αρχείου Ηρακλείου από το 13ο αιώνα, ως και την πληθυσμιακή εξέλιξη τού κάθε οικισμού από το 1583-1981.

Η εργασία αυτή εκδίδεται σε δύο ογκώδεις τόμους μεγάλου σχήματος, με πλούσια εικονογράφηση, ιστορική και σημερινή. Ο τίτλος του είναι: *Πόλεις και Χωριά τής Κρήτης στο πέρασμα τών αιώνων* - Εγκυκλοπαίδεια Ιστορίας, Αρχαιολογίας, Διοίκησης και πληθυσμιακής ανάπτυξης τών Οικισμών.

Résumé

La Crète qui, de par sa situation géographique, se trouve au carrefour de trois continents, est un des rares lieux de l'espace hellénique qui ait été conquis le plus grand nombre de fois au cours des siècles, depuis les Romains jusqu'aux Allemands lors de la seconde guerre mondiale.

Néanmoins, aucun de ces conquérants n'a pu, malgré un séjour plusieurs fois séculaire, modifier ses toponymes et le nom de ses habitats qui subsistent, inchangés, depuis des millénaires, preuve de la continuité de la vie hellénique.

Voilà pourquoi, et pour des raisons historiques aussi, il faut les conserver sans modifications; l'Etat même ne devrait pas intervenir, (comme il le fait souvent par des circulaires du Ministère de l'Intérieur), pour les faire remplacer par d'autres.